

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (דברים ל"ב, ז)

- נאמר בפרשה: "זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר, שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (דברים ל"ב, ז).
- "אביך... זקניך" - הדקדוק העיקרי שבו עוסקים המפרשים הוא, למי הכוונה בביטויים - 'אביך' ו'זקניך'. ונבדוק מה היתרון של כל אחד מהפירושים, ומה הקושי שבו. בפסוק זה ישנם דקדוקים נוספים, ונבדוק את כל אחד מהפירושים לפי התאמתו לדקדוקים אלו.
- תרגום 'אונקלוס' מפרש: "שאל אבך ויחוי לך סביך ויימרון לך".
 - בתרגום 'יונתן' מובא: "קרון בספרי אורייתא ויתנון לכוון, ובספרי נביא ויימרון לכוון".
 - בתרגום 'ירושלמי': "שאל לאבהתכוון דרברבין מנכוון באורייתא ויתנון לכוון, חכימין ויימרון לכוון".
 - 'רש"י': "אביך - אלו הנביאים שנקראו אבות כמו שנאמר באליהו אבי אבי רכב ישראל. זקניך - אלו החכמים".
 - 'תפארת יהונתן' מסביר ש'אביך' הכוונה לאבותיך שהיו ביציאת מצרים, וראו את האותות והמופתים בשינוי הטבע לאות על בריאת העולם ע"י הקב"ה. ו'זקניך' זה אברהם שהיה עקר ונשתנו בו סדרי בראשית, והיה אצל בוני המגדל וראה שינוי בבלבול לשונות, וזהו הכל לאות על חידוש העולם ברצונו המוחלט של הקב"ה. להקלה נסכם את הדעות בעזרת טבלה:

	אביך	זקניך
תרגום אונקלוס	אבך	סביך
תרגום יונתן	ספרי אורייתא	ספרי נביא
תרגום ירושלמי	אהבתכוון	חכימין
רש"י	נביאים	חכמים
תפארת יהונתן	האבות שיצאו ממצרים	אברהם

הדקדוקים הנוספים:

- למה הביטוי - 'אביך' מופיע בלשון יחיד, ואילו - 'זקניך' בלשון רבים?
- למה אצל אביך נאמר - 'ויגדך' מלשון הגדה, שהיא בדרך כלל מבטאת אמירה קשה. ואילו בזקניך נאמר - 'ויאמרו' מלשון אמירה, שהיא מבטאת בדרך כלל אמירה רכה.
- מדוע קיים שינוי בין שני הביטויים - 'ויגדך' מול - 'ויאמרו לך', ולא נכתב בצורה אחידה, או - 'ויגידו לך' כמו - 'ויאמרו לך', או - 'ויאמרו' כמו - 'ויגדך'? הביטוי - 'ויגדך' נשמע כהגדה ישירה יותר, ואילו - 'ויאמרו לך' זו צורה עקיפה יותר, הם 'ויאמרו' וזה מיועד 'לך', אך אתה מחליט אם לקחת זאת לעצמך או לא.

ניתוח הפירושים

- 'אונקלוס' מתרגם כפשוטו, ש'אביך' הכוונה לאביך הביולוגי. ו'זקניך' הוא ממשך ומפרש 'סביך' בהקשר הביולוגי. פירוש זה מלבד שהוא תואם את פשוטו של מקרא, הרי הוא גם תואם את הדקדוקים הנוספים: 1. 'אביך' מופיע ביחיד כי לאדם יש אבא אחד, ואילו 'זקניך' רבים כי יש לו שני סבים. 2. אבא מדבר עם הבן בצורה יותר קשה, ומתאים הביטוי - 'ויגדך', אך הסבים מדברים אל הנכד בצורה יותר רכה, ולכן מתאים הביטוי - 'ויאמרו'. 3. הביטוי - 'ויגדך' נשמע כהגדה ישירה יותר ומתאים יותר לאבא, ואילו - 'ויאמרו לך' זו צורה עקיפה יותר, ומתאים יותר לסבים.
- תרגום 'יונתן' דורש את הביטוי 'אביך' כמכוון לחמשת חומשי התורה, ו'זקניך' מכוון לספרי הנביאים. אולי בגלל שבפסוק הקודם נאמר: "הלא הוא אביך קנך", והכוונה לקב"ה, לכן גם בפסוק זה מפרש 'אביך' לקב"ה, וממילא הכוונה שיקרא בספרי התורה. ואת הביטוי 'זקניך' מפרש כהמשך לאותו רעיון ואומר שהכוונה לספרי הנביאים. הקושי בפירוש, שאמנם הביטוי 'אביך' מיוחס לקב"ה, וכדלעיל, אך קשה למצוא שהביטוי 'זקניך' מיוחס לנביאים. הדקדוק הראשון שהבאנו לעיל שמבדיל בין לשון יחיד ורבים תואם את הפירוש הזה, כי 'אביך' שהוא הקב"ה הוא יחיד, אך הנביאים הם רבים. אך הדקדוק השני קצת קשה, כי מדוע נייחס דווקא לקב"ה הגדה קשה, ואילו לנביאים אמירה רכה? הדקדוק השלישי יכול להתאים, כי ההגדה של הקב"ה היא יותר ישירה אל האדם מאשר האמירה של הנביאים.
- עפ"י תרגום 'ירושלמי', 'אביך' - הכוונה לאבא, ומוסיף, שהוא גדול מהבן בתורה. לגבי 'זקניך' נראה שמעדיף לפרש שהכוונה לחכמים, כי כך נדרש בהרבה מקומות בתורה ש'זקני' הכוונה ל'חכם'. וניתן לומר, שלושת הדקדוקים תואמים את פירושו.
- 'רש"י' מעדיף לפרש ש'אביך' הם הנביאים. כנראה שאבא ביולוגי לא בהכרח יודע להגיד לו את הדברים, וצריך לשאול את החכמים, אך החכמים כבר מוזכרים בזקניך, ולכן מעדיף לפרש שהכוונה לנביאים, ומסתמך על הפסוק הקשור לאלוהו. הקושי בפירושו, שהביטוי 'אביך' לנביא הוא נדיר. ולגבי שלושת הדקדוקים דלעיל, הדקדוק הראשון קשה, שאם הכוונה לנביא אז מדוע לא ברבים. לגבי הדקדוק השני, מדוע לנביאים שייך יותר ביטוי קשה של 'הגדה' יותר מאשר לחכמים. את הדקדוק השלישי ניתן להסביר, שאצל הנביאים זו הגדה יותר ישירה כי הם מעבירים ישירות את דבר ה', ואילו אצל החכמים זו אמירה יותר עקיפה.
- על פירוש 'תפארת יהונתן' קשה הדקדוק הראשון, שאומר שהכוונה לאבותיך שהיו במצרים והם היו רבים. ועל 'זקניך' שמופיע ברבים אומר שהכוונה לאברהם שהוא יחיד. גם לא מובן איך אדם בעתיד יכול לשאול את אבותיו שהיו במצרים ואת

אברהם אבינו. ולגבי הדקדוק השני, מדוע לגבי אבותינו שבמצרים מובא בלשון קשה של הגדה, ולגבי אברהם בלשון רכה. ולגבי הדקדוק השלישי, מדוע לגבי האבות שבמצרים נאמר בלשון ישירה 'ויגדך', ולגבי אברהם נאמר בלשון 'ויאמרו לך'.

"זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר"

להבנת כוונת החלק השני של הפסוק: "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך", יש להתבונן בתחילת הפסוק: "זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר". יש להבין, מה הכוונה ב'ימות עולם' ומה הכוונה ב'שנות דר ודר'. כמו כן, יש לדקדק גם בחלק זה מספר דקדוקים: 1. אל מי התורה פונה בציווי - 'זכר', ואל מי פונה בציווי - 'בינו'. 2. מה משמעות השינוי בפעלים - 'זכר' לעומת - 'בינו'. 3. כדלעיל, למה 'זכר' בלשון יחיד, ואילו 'בינו' בלשון רבים. 4. מדוע מתחיל בציווי - 'זכר' ('זכר ימות עולם') ואח"כ בציווי - 'שאל' ('ישאל אביך'), מקודם יש לשאול ואח"כ לזכור.

'רש"י' מביא שני פירושים: "זכור ימות עולם - מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו. בינו שנות דר ודר - דור אנוש שהציף עליהם מי אוקינוס, דור המבול ששטףם. ד"א לא נתתם לבבכם על שעבר, בינו שנות דר ודר להכיר להבא שיש בידו להיטיב לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא".

בפירוש הראשון מסביר, שבביטוי - 'זכר ימות עולם' הכוונה לזכור באופן כללי את מה שקרה לאנשים שהכעיסו את ה', ובביטוי - 'בינו שנות דר ודר' ציווי להתבונן במה שקרה לשני דורות - דור אנוש ודר המבול. יש קצת קושי, כמובא ב'שפתי חכמים' כי ישנה כפילות, כי שני החלקים מדברים על העבר. ונראה שיש עוד קושי, מדוע לזכור רק את דברים רעים ולא יתבונן בדברים הטובים שה' עשה?

לכן, מביא 'רש"י' פירוש שני, שבו אין כפילות אלא החלק הראשון מדבר על העבר והחלק השני מדבר על העתיד. וכן, לא מוזכרים הדברים הרעים, אלא שיש לזכור כללית את העבר, ולהבין שה' בעתיד יכול להטיב להם, ולהנחיל להם את ימות המשיח והעולם הבא. אך בכל מקרה בשביל לזכור צריך קודם לשאול. וכן, אל מי התורה פונה ביחיד ומצווה אותו לזכור, ואל מי פונה ברבים - להבין.

'רמב"ן' מבין שהציווי לזכור דווקא דברים טובים: "זכר ימות עולם, שיתנו לב לזכור ששת ימי בראשית הטובה שעשה להם בעת היצירה... בינו שנות דר ודר, שיבינו לדעת מה שנעשה להם בדורות מעת ששרתה שכינה ביניהם". לפירושו לא ברור, מדוע את הטובה שבשעת יצירת העולם צריך לזכור, והדברים שעשה מאז שהשרה את שכינתו צריך להבין. ומה ההבדל בין 'זכר ביחיד ל'בינו' ברבים.

'אבן עזרא' מפרש את הסדר של שני חלקי הפסוק כך, שאם האדם צריך לזכור את העבר, בוודאי אבותיו כבר סיפרו לו, והוא נדרש לזכור אותם. אך אם הוא שחח, אז שישאל אותם.

בספר 'תולדות יצחק' אומר שישנן שלש פניות: זכור, בינו ושאל, ומכוונות לאותו אדם, שקולט דברים באחד משלושת הדרכים: חושם, שכל וקבלה. כנגד החושים אמר: "זכר ימות עולם". כנגד השכל אמר: "בינו שנות דר ודר". וכנגד הקבלה אמר: "שאל אביך... זקניך". גם לפירוש זה לא מובן, מדוע דווקא לחושים שהם רבים פונים בלשון יחיד - 'זכר', ואילו לשכל שהוא יחיד פונים בלשון רבים - 'בינו'. וכן לעניין הקבלה לא מובהר מה ההבדל שלגבי אביך נאמר 'ויגדך', ואילו לגבי הזקנים נאמר 'ויאמרו לך'.

גם ב'אדרת אליהו' מדקדק בשלושת הלשונות ואומר שהם מכוונים כנגד ראייה, שמיעה ובינת הלב מעצמו המביאים אדם לאמונה. והם נגד שלשת חלקי התורה, שבכתב, ושבעל פה, וסודות התורה. לתורה שבכתב צריך עינים לראות, ולשבעל פה צריך אזנים לשמוע, ולסודות התורה צריך הבנת הלב. ונגד ראייה אמר - "זכר ימות עולם" שבני ישראל ראו בעיניהם את האותות והמופתים. כנגד בינת הלב אמר - "בינו שנות דר ודר". וכנגד השמיעה אמר - "שאל אביך".

הצעה נוספת להבנת הפסוק

נראה שתרגום 'אונקלוס' הוא המתאים ביותר על דרך הפשט. ונראה לחזק פירושו ע"י עיון בחלק הראשון: "זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר". ובחלק השני נאמר שהאדם צריך לשאול אותם, אך לא כתוב מה צריך לשאול, ומה הם אמורים להגיד. ובפשטות יש קשר בין שני חלקי הפסוק, ובחלק הראשון נמצא מה צריך לשאול, ומה צריכים להגיד. הקשר בין שני חלקי הפסוק הוא גם בזה, שבשני החלקים הפתיחה היא בלשון יחיד - 'זכר' ובמקביל 'אביך'. וההמשך הוא בלשון רבים - 'בינו' ובמקביל 'זקניך'. ולפי זה: "זכר ימות עולם" מתקשר למשפט: "שאל אביך ויגדך", ואילו המשפט: "בינו שנות דר ודר" מתקשר למשפט: "זקניך ויאמרו לך".

לפי הצעה זאת, כדי שהבן יגיע לאמונה צריך ללמוד על יצירת העולם ע"י הקב"ה, ועל מה שקרה בעבר לאלו שהלכו בדרכו ולאילו שהלכו נגד רצונו. ובכדי שהבן ילמד הוא צריך לשאול את אבא שלו. ואם האבא צריך ללמד את בנו, אז קודם צריך לצוות על האבא שיתכונן לשאלה, בכדי שידע להשיב. לכן, בחלק הראשון: "זכר ימות עולם" התורה פונה אל האבא. ובחלק השני התורה פונה אל הבן "שאל אביך". וכן התורה פונה אל זקניו של הבן, הסבים שלו, ואומרת: "בינו שנות דר ודר", ולאחר מכן פונה אל הנכד שישאל אותם.

'זכר... בינו' - האבא, שיותר עסוק בעול הפרנסה, נדרש רק לזכור את הדברים שהתרחשו בימות העולם. הזקנים שיותר פנויים ומיושבים בדעתם נדרשים - 'בינו', להתבונן ולהבין. 'ויגדך... ויאמרו לך' - הביטוי 'ויגדך' מתאים יותר לאבא שדרך החינוך שלו כלפי הבן יותר נוקשה. והביטוי 'יאמרו' מתאים יותר לסבים שהם יותר רכים כלפי הנכד. לאבא נאמר - 'זכר', והאבא רק מעביר את מה שהוא זוכר, ולא מוזכרת אצלו הבנה. כי העברת דברים ללא הבנה נחשבת להגדה שהיא אמירה קשה. אך לגבי הזקנים נאמר - 'בינו' וכאשר מעבירים דבר שהוא מובן לשומע, הרי זו בגדר של אמירה רכה, ולכן נאמר אצלם 'ויאמרו לך'.

'ויגדך... ויאמרו לך' - האבא מדבר אל הבן בצורה יותר ישירה, כי הוא מחוייב יותר בחינוך הבן, ולכן נאמר - 'ויגדך' במילה אחת, שצורה זו מורה על הגדה ישירה, ולא נאמר - 'ויגד לך' בשתי מילים. הסבים מדברים אליו בצורה יותר עקיפה, ולכן נאמר בשתי מילים - 'ויאמרו לך', כאילו הם אומרים, והדברים מיועדים לך, אך אתה מחליט אם לקבל אותם או לא. ולפי"ז התבררו כל הדיוקים.

הגיליונות של כל השנה כולה וכן הלימוד של כל השנה כולה מוקדשים לע"נ אחד מחשובי לומדי הכולל 'תורתך שעשועי' ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שורף ז"ל שנלב"ע.

לע"נ ר' אברהם הכהן בן חנוס ז"ל מלומדי הכולל 'תורתך שעשועי' שנלב"ע

השיעורים מתקיימים בבית הכנסת הניכוי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net